УДК 347.639: 351.763

Ю.П. Харченко, к. держ. упр.
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ БЕЗ БАТЬКІВ В УКРАЇНІ

Ю.П. Харченко, канд. наук по гос. упр., доцент
Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

АСПЕКТЫ ТРАНСФОРМАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ БЕЗ РОДИТЕЛЬСКОЙ ОПЕКИ В УКРАИНЕ

Yuliia Kharchenko, PhD in Public Administration
Chernigiv National Technological University, Chernigov, Ukraine

ASPECTS OF THE TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF SOCIAL AND LEGAL PROTECTION OF CHILDREN WITHOUT PARENTS IN UKRAINE

В статті здійснено аналіз соціально-правового захисту діте й, без батьків через історичну призму трансформаційних процесів в суспільстві.

***Ключові слова**: державні механізми управління, діти, позбавлені батьківського піклування, органи державної влади та місцевого самоврядування.*

The paper analyzes the social and legal protection of children and no parents through the prism of historical transformation processes in society

***Keywords:** Government control mechanisms, children deprived of parental care , state and local authorities .*

В статье проведен анализ социально-правовой защиты детей, без родителей через историческую призму трансформационных процессов в обществе.

***Ключевые слова:** государственные механизмы управления , дети, лишенные родительской опеки, органы государственной власти и местного самоуправления.*

Постановка проблеми: Захист прав дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема національного значення, яка повинна не лише розглядатися і розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному, юридичному, а й, безумовно, супроводжуватись прийняттям виважених управлінських рішень. Мова йде про розроблення таких державних механізмів управління соціально-правовим захистом дітей, позбавлених батьківського піклування, які б дозволили забезпечити оптимальні умови для забезпечення прав та реалізації можливостей дітей не лише у сьогоденні, а й на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання захисту дитинства неодноразово ставали предметом досліджень з боку правників, філософів, соціологів та політологів, серед яких слід особливо відмітити праці Артюшкіної Л., Бадори С, Бевз Г., Волинець Л., Карпенко О., Кравченко М., Лактіонової Г., Лібанової Е., Пєши І., Цибуліної І.

Питання структурно-функціонального забезпечення державно-управлінської діяльності, зокрема, висвітлюється в роботах Г.Атаманчука, І. Коліушка, В. Лугового, Г. Одінцової, Л. Антонової, В. Бакуменка, П. Гамана, І. Горобець, Я. Жовнірчика, Б. Ісмаїлова, В. Кампо, А. Колодія, В. Малиновський, Н.Нижник та ін.

Виділення не виділених раніше частин. Зазначені праці є вагомим підґрунтям для подальшого дослідження трансформаційних аспектів управління соціально-правовим захистом дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

Метою статті є аналіз основних аспектів реформування державного управління у сфері забезпечення соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківської опіки.

Виклад основного матеріалу: Основним гарантом прав дітей у нашій державі є Конституція України, відповідно до якої: «діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним» [1]. На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини у 2001 р. в Україні був прийнятий Закон України «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері [2]. На жаль, економічні, соціальні, екологічні та психоемоційні негаразди, які вплинули на усі сфери діяльності держави і різних верств населення, особливо загострили ситуацію у сфері захисту дитинства та забезпечення прав підростаючого покоління.

Як зазначає Л.Ф. Кривачук соціально-правовий захист необхідно здійснювати щодо таких категорій дітей: 1) діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; 2) діти трудових мігрантів; 3) бездоглядні та безпритульні діти; 4) неповнолітні з девіантною поведінкою; 5) діти-інваліди; 6) діти, які працюють; 7) діти, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; 8) діти-біженці; 9) діти, які виховуються у багатодітних, неповних і малозабезпечених сім'ях; 10) діти, які виховуються у неблагополучних сім'ях [3, с. 139].

Варто зазначити, що держава бере на себе обов'язок по забезпеченню виховання та утримання не всіх дітей без батьківської опіки, а лише тих, які мають юридично підтверджений статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Відповідно до Закону України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування":

- дитина-сирота – це дитина, в якої померли або загинули батьки;

- діти, позбавлені батьківського піклування, – діти, які залишились без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, та безпритульні діти.

Правовий механізм вирішення соціальних проблем дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, гарантовано Конституцією України (ст. 52), яка визначає, що всі діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [1].

Потреба ж у соціальному захисті дітей, які залишились без батьківської турботи, виникла одночасно з виникненням людського суспільства, оскільки такі діти існували незалежно від економічного стану та політичного ладу в ньому. Ще у стародавніх слов'ян, які відомі з історичних джерел з VI ст. і є прямими предками нинішнього населення України, обов'язок захищати таких дітей брала на себе громада. Вона була органом місцевого самоврядування, до компетенції якого входили земельні переділи, оподаткування, судові справи, а також допомога нужденним. Механізм надання захисту в системі роду та громади знайшов своє відображення у конкретних формах підтримки та взаємодопомоги. Дітей-сиріт всиновлювали члени родової общини або про них піклувалися усією общиною ще в пору язичництва. Про започаткування державного піклування у літературних джерелах знаходимо такий факт. У день свого вінчання на престол Борис Годунов роздав бідним, зокрема вдовам та дітям-сиротам, значну суму грошей та великі запаси їжі Поява сирітства в країнах, що входили раніше до складу Радянського Союзу, також було зумовлено комплексом особливих умов і процесів у суспільстві протягом XX ст.: революцією 1917 р., трьома руйнівними

війнами (Перша світова, громадянська, Велика Вітчизняна), терором 20–30-х рр. ХХ ст., а також наслідками перебудови кінця 1980-х –початку 1990-х рр. [4, с. 155].

У 20-х роках ХХ ст. соціальне сирітство виявлялось переважно у формі безпритульності. Аналіз соціального сирітства дає змогу зробити висновок про існування не тільки соціальних факторів, які впливали на його збільшення, а й культурно-ціннісних. На цьому наголошують багато дослідників. Зокрема збільшення кількості безпритульних дітей пов'язують з культурною кризою, яку наше суспільство пережило протягом десятиліть. У післяреволюційні роки більшовиками було завдано потужного удару по колишній культурі. Розпочавши із руйнування матеріальної культури (пам'яток архітектури та історичних місць), цей процес поширився на величезний пласт духовної культури – досвід, знання і цінності кількох поколінь. Було зруйновано минуле, без якого не існує майбутнього для суспільства. Це, безсумнівно, позначилось і на цінності сім'ї, розумінні батьківських обов'язків.

Зміни в культурній сфері життя суспільства позначилися і на офіційних цінностях, еталонах радянської сім'ї та виховання підростаючого покоління. Згідно з комуністичними соціальними концепціями того часу, як стверджують історичні та соціологічні джерела, роль сім'ї у суспільстві повинна була поступово зменшуватися, поки, нарешті, цей інститут не зникне взагалі. Поступово нівелювався шлюб як соціально-важливий акт. У СРСР у 20–30-х роках реєстрація шлюбу та його розірвання були настільки спрощені, що займали кілька хвилин. При цьому укласти або розірвати шлюб міг один з подружжя, навіть не ставлячи до відома іншого. Зникло ставлення до шлюбу як до духовно-релігійного таїнства й акту відповідальності, на зміну чому прийшла легковажність [5].

Як результат, громадянська війна та перші роки будівництва соціалізму завдали потужного удару патріархальному устрою суспільства. Постраждали і зв'язки між поколіннями. Практично знищеними виявилися дворянство, купецтво, інтелігенція, духовенство, селянство, які вважали основами свого існування продовження роду, сімейні пута та зв'язки, повагу до старших поколінь. Громадська думка різко засуджувала осіб, що дозволяли собі зневажливе ставлення до старших .Сім'я була організуючим началом в багатьох явищах духовного життя селян. Вона не тільки виховувала дітей та вела спільне господарство, але й була берегинею колективного досвіду, носієм глибоких традицій, що пов'язують людину з навколишнім світом. За православними поняттями, сім'я була "малою церквою", тобто закликала дотримуватися основ християнського життя кожного свого члена [6, с. 143]. З руйнуванням православної культури і церкви зникла ще одна опора тодішньої сім'ї – релігія. У цих нових умовах функції виховання взяла на себе держава.

Цей період можна вважати першою хвилею соціального сирітства у ХХ ст. Різке збільшення чисельності дітей-сиріт, бездоглядних та безпритульних дітей спостерігається після російсько-японської війни, першої революції 1905–1907 років, Першої світової війни, Лютневої та Жовтневої революції 1917 року, громадянської війни [7, с. 29].

Головними причинами зростаючої кількості дітей-сиріт (як повних, так і соціальних) виступали:

– нестабільна соціальна ситуація, характерна зміною політичних режимів;

– зростання промисловості у містах, що зумовило значний наплив робочої сили з сільської місцевості, при цьому в селах діти залишались напризволяще;

– ескалація військової загрози;

– безбожність, бездуховність;

– погіршення матеріальних умов життя у родинах, бідність, голод, підвищена смертність.

У 1917 році усі притулки й сирітські будинки новий радянський Уряд перетворив на державні і передав під керівництво Народного комісаріату соціального забезпечення. З усіх виховних закладів, заснованих за ці роки, головною формою утримання дітей-сиріт були дитячі будинки. Найчастіше вони були змішаного типу, бо в них виховувалися дошкільнята

й діти шкільного віку . У 1917 році у дитячих будинках виховувались понад 30 тисяч дітей, але їх кількість значно збільшувалась уже в 1918 р. – 80 тисяч, у 1919 р. – 125 тисяч, в 1920 р. – 400 тисяч, а в 1922 році – понад 540 тисяч безпритульних [8, с. 118].

Статистика свідчить, що у 1922 р. загальна кількість безпритульних та дітей, позбавлених будь-яких засобів до існування, становила сім мільйонів. Реальна ж їх кількість була ще більшою. Тисячі бараків, дитячих вуличних їдалень і нічліжок були розосереджені по всій країні. Головним їх завданням був порятунок дітей від голоду і фізичної смерті. Врятовані діти поступово поверталися в сім'ї або до трудової діяльності. У СРСР до 1925 року налічувалося 334 500 зареєстрованих безпритульних [8, с. 119]. Основними типами установ були: приймальні для надання першої соціальної допомоги, дитбудинки дошкільного та шкільного віку, для дітей з фізичними вадами і розумово відсталих, а також дитячі містечка з комплексом різнотипних установ. За соціальним походженням це були діти ремісників, дрібних службовців, загиблих солдатів.

Значно збільшилась кількість дітей без батьківської опіки за роки Великої Вітчизняної війни, яка спричинила другу хвилю соціального сирітства. На кінець 1945 року лише дітей загиблих фронтовиків нараховувалось понад 17 тисяч, для яких було додатково відкрито 120 дитячих будинків. Існувала потреба у створенні належних умов для життя й навчання дітей, які залишилися без батьків. Рада Народних Комісарів Союзу РСР видала постанову, у якій зобов'язала Раднаркоми союзних і автономних республік, органи місцевої виконавчої влади «під особисту відповідальність перших керівників забезпечити облаштування й навчання дітей, які залишилися сиротами або загубили батьків під час евакуацій та повернення на попереднє місце проживання». У цей час активізувалась робота комісії з облаштування дітей, які залишились без батьків. Зі зміною в 1950-і рр. політичних орієнтирів у країні відбулися зміни і в сімейній політиці. Уряд вжив заходів, спрямованих на зміцнення інституту сім'ї, однак попереднє руйнування принесло невтішні результати. У країні вперше за її багатовікову історію з'явилися так звані «відмовні» діти, матері яких, не бажаючи брати на себе відповідальність за виховання, передавали дітей під розписку державі, назавжди відмовляючись від прав на дитину. Такі діти поповнювали Будинки дитини, а пізніше - дитячі будинки та школи-інтернати [9].

Досить поширеним явищем на той час було заснування освітньо-виховних закладів інтернатного типу при колгоспах, промислових підприємствах на кошти профспілок, комсомольських і партійних організацій, міліції тощо, а також передача дітей-сиріт на виховання у родини. Так, за 1941–1944 роки під опіку потрапили 217 тисяч дітей-сиріт. У 1956 році рішенням Уряду для дітей-сиріт, дітей матерів-одиначок, інвалідів війни й праці, пенсіонерів почали створюватися школи-інтернати. За 1959–1965 роки усі дитячі будинки були реформовані на школи-інтернати. У 1837 році було видано указ, за яким всіх без винятку дітей-сиріт необхідно було виховувати в селах. Визначальним є те, що прийняття цього указу, а також ціла низка інших заходів були зумовлені не лише великою кількістю дітей у закладах, але й усвідомленням того, що жодна форма державного піклування не зможе замінити дитині сім'ю.

З приходом радянської влади роль патронату і патронажу було зведено до мінімуму. Перевага надавалась колективним формам виховання дітей. Головним принципом такої виховної концепції була поширена мережа інтернатних закладів, які фінансувались державою. Кількість дітей в одному такому закладі іноді сягала 400 дітей. Дитячі колективи формувались за віковою ознакою. Надмірна кількість безпритульних вимагала спеціальних заходів від тодішньої влади. У результаті було прийнято Закон «Про організацію відділу боротьби з дитячою безпритульністю».

Серед основних заходів, спрямованих на вирішення цієї проблеми, стали такі:

1) влаштування безпритульних у дитбудинки;
2) призначення їм опіки;
3) передача дітей на договірних засадах у селянські сім'ї, ремісникам і кустарям;

4) направлення підлітків на виробництво в державний сектор економіки;

5) надання адресної матеріальної допомоги дітям, що перебували на межі бідності та безпритульності;

6) захист прав та інтересів дітей і підлітків;

7) позашкільна робота за місцем проживання за активного сприяння піонерських організацій і комсомолу.

Сімейні форми виховання дитини за радянської доби були менш поширеними, проте казати, що їх не існувало зовсім, було б неправильно. У 1925 році Народний комісаріат з охорони здоров'я видав Інструкцію «Об отдаче покинутых детей на воспитание из учреждений Охраны материнства и младенчества» [10]. Відповідно до цього документа на виховання у сім'ї передавалися здорові діти віком від 3-х місяців та старші. Перевага віддавалась сім'ям бездітним або небагатодітним родинам. Сім'ї, яка брала на виховання дитину, виплачувались кошти. Також цією Інструкцією встановлювався нагляд за дітьми, що виховуються у сім'ях. Здійснювати цей нагляд належало патронажним сестрам та делегаткам відділів охорони материнства і дитинства [10].

Пріоритетною ж формою утримання дітей, як вже зазначалося, було виховання в умовах «закритого» інтернатного закладу. Ця форма й донині залишається досить поширеною в Україні

Новий пік соціального сирітства припав на кінець 80-х – початок 90-х років. Зміни, що відбулись у соціально-економічному та політичному житті держави, проведення реформ, які відобразились на житті родини не на краще, призвели до значного збільшення кількості дітей, котрі залишились без батьківського піклування, а саме: бездоглядні та безпритульні діти, малолітні бомжі, діти-жебраки, біженці з районів етнічних конфліктів; діти батьків, що залишилися без квартир через різного роду шахрайські, кримінальні дії; військовослужбовців, звільнених у запас у зв'язку з масштабним скороченням армії; дітьми батьків-алкоголіків чи наркоманів і т. ін.

Застосування державних механізмів управління соціально-правовим захистом через відродження сімейних форм виховання у нашій країні почалось лише у 90-х роках. Це пов'язано з ратифікацією Україною у 1991 році Конвенції ООН про права дитини, яка була прийнята у 1989 році. Ще на початку 90-х було проголошено, що дитині для повного емоційного комфортного розвитку найкраще рости у сім'ї, в атмосфері щастя, любові і взаєморозуміння та підкреслено, що кожна дитина має право на сім'ю [11]. Саме за таких умов дитина може бути повністю підготовлена до самостійного життя у суспільстві й вихована у дусі розуміння вищих гуманістичних ідеалів, вищих моральних цінностей [30]. Однак, зазначене на сьогодні не реалізовано повною мірою.

Започаткування державних механізмів управління соціально-правовим захистом дітей, позбавлених батьківської опіки, в Україні в умовах незалежності у сфері захисту прав дітей пройшло кілька етапів.

1991–1997 рр. – це початок становлення державної політики незалежної України у сфері захисту прав дітей. Важливим моментом на цьому етапі стало прийняття Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (24 січня 1995 р.), який визначив правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, започаткував створення вертикалі органів виконавчої влади у справах дітей.

Упродовж 1998–2004 рр. в Україні було створено основні засади правової бази у сфері захисту прав дітей. Зокрема, було прийнято Закон України «Про охорону дитинства» (24 квітня 2001 р.), який визначив охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і встановив основні засади державної політики у цій сфері. Були прийняті Закони України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (21 червня 2001 р.), «Про освіту» (1992 р.). Прийнято Сімейний кодекс України (10.01.2002 р.).

Реального прориву у сфері захисту прав дітей вдалося досягти у 2005-2007 рр. Саме в цей період розпочалася реформа державної системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Результати цієї реформи дозволили зменшити чисельність безпритульних і бездоглядних дітей, надали їм правові підстави для державної допомоги. Збільшилась кількість дітей, улаштованих до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Проте разом з тим і більше дітей, позбавлених батьківського піклування, які фактично мали вказаний статус та були виявлені й отримали юридичне його підтвердження. А отже, кількість дітей без батьківської опіки виведені з так званої «тіні», мають юридичні підстави для подальшого влаштування та отримання державної допомоги.

Впродовж останніх 6 років дуже динамічно розвивалися інші форми сімейного влаштування – це прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, опіка і піклування. Причому зміни відбулися в організаційній структурі, у відповідальності влади за реалізацію цього права кожної дитини на виховання в сім'ї.

Активізується процес з підтримки сімей, які взяли на виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, внесені суттєві зміни в законодавство про відпустки. Зокрема, відповідно до ст. 182 Кодексу законів про працю України, жінкам, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з пологового будинку, надається відпустка з дня усиновлення тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів при усиновленні двох і більше дітей), з виплатою відповідної допомоги у встановленому порядку. Жінкам, які усиновили дитину старше 3 років, надається одноразова оплачувана відпустка у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю 56 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів після набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини.

Починаючи з 2009 року усиновлена дитина була прирівняна до дитини, яка народилася, з позиції допомоги – виплати суми при народженні дитини. Крім того, батьки, які усиновили, отримували право на відпустку як відразу після усиновлення, так і щорічно, що сприяло збільшенню кількості дітей, усиновлених українцями.

Варто вказати, що певним «застійним» щодо розвитку соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, виявився 2011 рік, оскільки заходи по оптимізації системи центральних органів виконавчої влади та ліквідація Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді, Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини призвела до розбалансування роботи у вказаному напрямку.

Довгий час в нашій державі утримання дітей без батьківської опіки зводилось до інтернатних закладів та меншою мірою до сімейних форм виховання, переважно опіки, піклування.

До прийняття Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» функціонування прийомних сімей носило характер експерименту, який проводився в деяких регіонах України. Механізм створення, функціонування та припинення діяльності цих форм влаштування в Україні деталізовано: Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.02 № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім`ю» та Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.02 № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу».

Проте, незважаючи на ці заходи, надання переваги сімейному влаштуванню дітей, позбавлених батьківського піклування, носило суто декларативний характер. Процеси створення таких сімей та дитячих будинків протікали повільно, не існувало ефективного механізму стимулювання їх діяльності.

Пріоритет сімейного влаштування дітей, які за різних життєвих обставин залишилися поза увагою й опікуванням рідної сім'ї, набув норми закону і передбачає, що за умови позбавлення дитини батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ї громадян України – на усиновлення, під опіку або піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу.

Здійснюються перші спроби, за часи незалежності, практичні кроки реформування державних механізмів управління соціально-правовим захистом дітей, позбавлених батьківського піклування. На місцевому рівні (у містах, областях, районах) здійснено передачу повноважень щодо захисту прав дитини, влаштування їх під опіку, піклування, усиновлення, до інших форм виховання від управління освіти до служб у справах дітей. З квітня 2006 року вони виконують ці функції у повному обсязі. У складі Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (№ 367 від 25.03.2006 р.), утворився Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини як урядовий орган державного управління.

У цей період також відбулась радикальна зміна монетарної політики держави у сфері захисту прав дітей – запроваджується принципово нова модель надання державної соціальної підтримки дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування – «Гроші ходять за дитиною». Цей механізм передбачає отримання дітьми з таким статусом однакових коштів на свій розвиток і утримання незалежно від форми влаштування, коли держава фінансує не установи, де дитина перебуває, а саму дитину.

До того ж Постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2006 року № 106 "Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»", було запроваджено новий механізм фінансування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, який передбачає, що з моменту визнання дитини сиротою, або позбавленою батьківського піклування державні органи визначають певну суму на її утримання, далі ці гроші весь час слідують за дитиною, незалежно від того, за якою формою вона утримується.

Починаючи з 1 січня 2006 року, батьки-вихователі у дитячих будинках сімейного типу і прийомні батьки почали отримувати з державного бюджету державну соціальну допомогу на дитину, яка проживає в сім'ї, а також – один із вихователів чи прийомних батьків – грошове забезпечення (не менш 35 % соціальної допомоги, яка виділяється на дитину).

Законом було визначено основні шляхи оптимізації соціального захисту дітей зазначеної категорії, внесено зміни стосовно адміністративного забезпечення механізму захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, як однієї із найважливішої соціальної функції держави. Так, функції координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади стосовно політики соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, покладались на Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту. Функції з опіки та піклування, усиновлення, влаштування до інших форм утримання дітей, що залишились без піклування батьків, закріплено за службами у справах неповнолітніх (з липня 2007 року служби у справах дітей).

На державному рівні визнано недосконаліть державного утримання дітей без батьківської опіки в інтернатних закладах у першу чергу тому, що способи, методи їх діяльності, форми утримання та виховання в них дітей не відповідають сучасним вимогам виховання та міжнародним нормам. У зв'язку з цим було розроблено основні напрямки реалізації реформування системи закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони визначені Концепцією державної програми реформування системи закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування, їх соціального захисту, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 року № 263-р та власне державною цільовою соціальною Програмою реформування системи закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1242, які офіційно започаткували процес реалізації реформування системи закладів утримання дітей зазначеної категорії .

Позитивним є розукрупнення інтернатних та утворення малокомплектних закладів, вихованцями яких є діти, що народилися в місцевості, де розташовані такі заклади. Діти, що

виховуються в малокомплектних закладах, повинні навчатись у середніх загальноосвітніх школах, можуть підтримувати стосунки з батьками та іншими родичами.

Висновки: Аналізуючи трансформацій процеси, яких зазнало державне управління у сфері соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні, з огляду на історичну спадщину, варто вказати, що розвиток форм сімейного виховання є невід'ємною частиною системи реформування державного управління в цілому та містить ознаки державного стратегічного планування. За мету реформування, на нашу думку варто визначити: реалізацію права дитини на розвиток у сім'ї, в територіальній громаді, тобто виховання дітей насамперед за місцем їх походження; створення умов для фізичного, розумового і духовного розвитку кожної дитини; утворення закладів нового типу із сімейними формами виховання; запобігання поширенню сирітства; посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за забезпечення соціального захисту дітей; активізація територіальної громади у забезпеченні захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із числа таких дітей.

Список використаної літератури

1. Конституція України. – Х. : Весна, 2007. – 48 с.
2. Про охорону дитинства [Електронний ресурс] : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-ІІІ. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14.
3. Кривачук Л. Ф. Державна молодіжна політика з питань неповнолітніх в Україні (державно-управлінський аспект) : монографія / Л. Ф. Кривачук. – Львів : ЛДФА, 2009. – С. 174.
4. Ковальчук І. В. Виникнення та становлення інституту усиновлення в Київській Русі / І. В. Ковальчук // Часопис Київського інституту права. – 2008. – № 2. – С. 155–159.
5. Мацковский М. С. Социология семьи. Проблемы теории, методологии и методики / М. С. Мацковский. – М. : Наука, 1989. – 116 с.
6. Деінституціалізація та трансформація послуг для дітей : посіб. з найкращ. практ. / [Мюльгейр Д., Браун К., Агатонос-Георгопулу Х. та ін.] ; за заг. ред. Ж. Мюльгейр. – К. : Калита, 2009. – 193 с.
7. Яблоков Н. В. Призрение детей в воспитательных домах / Н. В. Яблоков // Трудовая помощь. – 1901. – Март-июнь. – 71 с. – (Робочі матеріали БФ „Приют детства").
8. Слуцкий Е. Г. Беспризорность в России: вновь грозная реальность / Е. Г. Слуцкий // СоцИС. – 1998. – № 8. – С. 121.
9. Соціальна педагогіка: Курс лекцій/Під загальною ред. М.А. Галагузовой. - М., 2000.
10. Об отдаче покинутых детей на воспитание из учреждений Охраны материнства и младенчества : Инструкция НКЗдрава РСФСР от 25 августа 1925 г. № 000.04-15..
11. Петрочко Ж. В. Положення Конвенції ООН про права дитини як методологічні засади розвитку юної особистості / Ж. В. Петрочко // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі : матер. методолог. семін. АПН України (м. Київ, 19 берез. 2008 р.). – К., 2008. – 728 с.

References

1. Konsty`tuciya Ukrayiny`. – X. : Vesna, 2007. – 48 s.
2. Pro oxoronu dy`ty`nstva [Elektronny`j resurs] : Zakon Ukrayiny` vid 26 kvitnya 2001 r. # 2402-III. – Rezhy`m dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14.
3. Kry`vachuk L. F. Derzhavna molodizhna polity`ka z py`tan` nepovnolitnix v Ukrayini (derzhavno-upravlins`ky`j aspekt) : monografiya / L. F. Kry`vachuk. – L`viv : LDFA, 2009. – S. 174.
4. Koval`chuk I. V. Vy`ny`knennya ta stanovlennya insty`tutu usy`novlennya v Ky`yivs`kij Rusi / I. V. Koval`chuk // Chasopy`s Ky`yivs`kogo insty`tutu prava. – 2008. – # 2. – S. 155–159.

5. Maczkovsky`j M. S. Socy`ology`ya sem`y`. Problemы teory`y`, metodology`y` y` metody`ky` / M. S. Maczkovsky`j. – M. : Nauka, 1989. – 116 s.

6. Deinsty`tucializaciya ta transformaciya poslug dlya ditej : posib. z najkrashh. prakt. / [Myul`gejr D., Braun K., Agatonos-Georgopulu X. ta in.] ; za zag. red. Zh. Myul`gejr. – K. : Kaly`ta, 2009. – 193 s.

7. Yablokov N. V. Pry`zreny`e detej v vospy`tatel`nых domax / N. V. Yablokov // Trudovaya pomoshh`. – 1901. – Mart-y`yun`. – 71 c. – (Robochi materialy` BF „Pry`yut detstva”).

8. Sluczky`j E. G. Bespry`zornost` v Rossy`y`: vnov` groznaya real`nost` / E. G. Sluczky`j // SocY`S. – 1998. – # 8. – S. 121.

9. Social`na pedagogika: Kurs lekcij/Pid zagal`noyu red. M.A. Galaguzovoj. - M., 2000.

10. Obotdache poky`nutых detej na vospy`tany`e y`z uchrezhdeny`j Oxranы matery`nstva y` mladenchestva : Y`nstrukcy`ya NKZdrava RSFSR ot 25 avgusta 1925 g. # 000.04-15..

11.Petrochko Zh. V. Polozhennya Konvenciyi OON pro prava dy`ty`ny` yak metodologichni zasady` rozvy`tku yunoyi osoby`stosti / Zh. V. Petrochko // Psy`xologo-pedagogichni zasady` rozvy`tku osoby`stosti v osvitn`omu prostori : mater. metodolog. semin. APN Ukrayiny` (m. Ky`yiv, 19 berez. 2008 r.). – K., 2008. – 728 s.